

NT2: MEER DAN ALLEEN TAAL

Geconcentreerd zit Nilgün gebogen over de opgaven van haar rekenproefwerk. Eigenlijk is ze best een kei in sommen maken, maar het oplossen van vraagstukjes levert haar vaak de nodige hoofdbrekens op. Niet altijd snapt ze de bedoeling van de zinnen die erbij staan. En als meester Henk die nog eens rustig uitlegt, heeft ze het cijferwerk doorgaans snel en zonder fouten klaar. Nilgün zit in groep 5 van de basisschool. Haar ouders zijn in Nederland geboren, maar opa en oma komen uit Turkije. In haar familie en bij haar thuis wordt nog veel Turks gesproken, en hoewel ze zelf behoorlijk goed Nederlands kent, heeft ze af en toe wel eens moeite met het begrijpen van opdrachten in de werkboeken op school.

Werken aan taalbeleid

Nilgün is een van de vele migrantenkinderen die op de Nederlandse basisschool zitten. De gemiddelde leerkracht is al snel geneigd te denken, dat een Marokkaans of Turks kind zich intellectueel minder ontwikkeld heeft. Te weinig realiseert men zich dan, dat daar heel specifieke oorzaken aan ten grondslag liggen. Het is gewoon een kwestie van op latere leeftijd beginnen met het leren van Nederlands, waardoor er als het ware al een natuurlijke achterstand is ontstaan. Teksten waarmee deze kinderen worden geconfronteerd en die ze intellectueel gezien best aan zouden kunnen, worden daardoor al snel mistig. Denk je eens in: wanneer je de instructietaal niet verstaat, ontstaan er natuurlijk gigantische problemen! Onvoldoende woordenkennis of gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal is dan ook vaak de oorzaak van achterblijvende leerresultaten. Gevolg: geringere maatschappelijke kansen en beperking in de sociale contacten. Voldoende reden dus om systematisch en geconcentreerd te werken aan de kwaliteitsverbetering van het onderwijs in het Nederlands als tweede taal. Daarom stelde de overheid in 1989 de projectgroep Nederlands als tweede taal in (NT2), om de initiatieven die uit het overheidsbeleid inzake NT2 voortvloeien te coördineren en adviezen uit te brengen over projectvoorstellen. Over Nederlands als tweede taal hadden we een gesprek met dr. Frans Teunissen, voorzitter van de gelijknamige projectgroep en in deze functie eindredacteur van de nota 'Werken aan taalbeleid'.

Wegwerken van achterstandssituaties

De projectgroep NT2 heeft als taak: het leren van Nederlands door allochtone leerlingen. Kunt u iets vertellen over de uitgangspunten die de projectgroep daarbij hanteert?

"Behalve verschillen in sociaal-economische achtergrond, is het de onvoldoende beheersing van het Nederlands, die verantwoordelijk is voor de achterblijvende onderwijsresultaten van migrantenkinderen. Dit heeft ontegenzeggelijk te maken met het feit dat ze pas op latere leeftijd beginnen met het leren van Nederlands.

Deze kinderen worden door het bestaande onderwijssysteem feitelijk op het verkeerde been gezet. Er worden voortdurend taaleisen aan hen gesteld waaraan ze nog niet kunnen voldoen. Dat geldt heel duidelijk voor kinderen die pas op latere leeftijd het onderwijs binnenkomen ('neven- of zij-instromers'), maar ook - en dat is de ontdekking van de afgelopen tien jaar - voor kinderen die hier geboren zijn ('onder-instromers'). Op bijna alle gebieden die je je kunt bedenken, en zeker wat de woordenschat betreft, zijn er systematische verschillen gemeten. Uiteraard heeft dat een aantal vervelende effecten: de projectgroep probeert nu juist door het opzetten van allerlei activiteiten te reageren op deze probleemsituatie. De basis van alles is de overtuiging, dat NT2 geen nieuw leergebied is dat moet worden ingevoerd, maar dat we moeten doordringen tot de kern van ons onderwijssysteem. Als we daar niet in slagen, hoeven we ons geen illusies te maken over het wegwerken van de dramatische achterstandssituaties van migrantenkinderen. Met de wetenschap dat momenteel 80% het (vervolg)onderwijs niet afmaakt, gekoppeld aan de hoge werkloosheidscijfers van allochtonen, levert dat helaas een niet al te rooskleurig toekomstbeeld op."

Sinds kort behoort ook onderwijs in de eigen taal (OET) tot het taakgebied van de projectgroep. Heeft de visie die u hebt op NT2 gevolgen voor de wijze waarop u tegen onderwijs in eigen taal aankijkt?

"Heel duidelijk, ja. Wij zien onderwijs in eigen taal vooral in relatie tot achterstandsbestrijding. Uit onderzoek weten we dat het gebruiken en het ontwikkelen van eigen taal heel veel voordelen kan hebben; die voordelen willen we natuurlijk zoveel mogelijk benutten en uitbuiten. In dat kader proberen we dan ook een aantal activiteiten op gang te brengen.

Als projectgroep zijn we niet zo geïnteresseerd in onderwijs in eigen taal als afzonderlijk vak, georiënteerd op het land van herkomst, maar in de realisering van goed onderwijs, op basis van een samenhangend leerplan met kerndoelen die in principe door iedere leerling bereikt moeten kunnen worden. En voor bepaalde groepen - in dit geval etnische minderheden - kan onderwijs in eigen taal dan een van de middelen zijn die je daarvoor kunt gebruiken."

Knelpunten en verworvenheden

In de nota 'Werken aan taalbeleid' worden enerzijds nogal wat knelpunten genoemd, anderzijds is er ook sprake van verworvenheden. Welke knelpunten signaleert u, welke positieve ontwikkelingen ziet u?

"Om met de positieve punten te beginnen: op de eerste plaats weten we momenteel veel meer dan vroeger over de problematiek en de manier waarop we die moeten aanpakken. Ten tweede: de laatste jaren is er een groot aantal leermiddelen ontwikkeld, waarin de ideeën die we hebben hanteerbaar zijn gemaakt. Op de derde plaats constateren we, dat vooral de afgelopen twee jaren de opleidingen en de begeleiders veel meer oog hebben gekregen voor de

specifieke behoeften die kinderen uit etnische groepen hebben. Veel meer dan vroeger wordt er tegenwoordig gedacht in trajecten, schoolcarrière, continuïteit, onderlinge samenhang van de probleemgebieden in plaats van losse componenten. Dat is een ontwikkeling, die we als projectgroep bijzonder toejuichen. Tenslotte is het verheugend, dat er voor zij-instromers thans een redelijk dekkend systeem van eerste opvang is gerealiseerd, mede dankzij het beleid van de staatssecretaris. In alle grote plaatsen in ons land waar sprake is van veel migrantenkinderen zijn deze mogelijkheden gecreëerd. Uiteraard zijn er ook knelpunten. Het grootste knelpunt is wel, dat er in brede kringen onvoldoende zicht is op wat er nou eigenlijk aan de hand is, waar het probleem feitelijk ligt. In het algemeen zijn leerkrachten in het basisonderwijs vaak niet voldoende voorbereid op het werken met kinderen die uit een andere cultuur komen, een andere taal spreken. Afwijkend gedrag wordt gezien als tekortkoming, en niet onderkend als ontwikkelingsachterstand. Men neemt zijn toevlucht tot nog eens op dezelfde manier uitleggen, in plaats van te beseffen dat zoiets niet werkt. Huiswerkopdrachten zouden veel zorgvuldiger moeten worden meegegeven, anders komt er niets van terecht. Sommige woorden moet je als leerkracht gewoon nog eens op het bord zetten en de betekenis ervan uitleggen. Wanneer kinderen de instructietaal niet begrijpen, kun je immers wel raden naar de gevolgen ervan. Ook het ontbreken van voldoende kennis van de andere cultuur of niet adequaat kunnen inspelen op bepaalde gewoonten of gebruiken - en daarbij gaat het zeker niet alleen om het al dan niet dragen van hoofddoekjes! - leidt dikwijls tot ernstige communicatiestoornissen, die remmend werken op het leerproces."

Nul- tot vierjarigen zijn geen 'doelgroep' van de projectgroep, omdat deze nog niet leerplichtig zijn. Toch worden juist in deze ontwikkelingsfase van kinderen de fundamentele gelegd voor een goede taalontwikkeling. Ligt hier voor de projectgroep een (onvrijwillig) gemiste kans?

"Inderdaad is het zo, dat kinderen in deze leeftijd buiten de strikte opdracht van de projectgroep vallen. Wel heeft het ministerie van WVC op dit terrein de laatste jaren een heel systematisch beleid gevoerd, met name door de zogenaamde 'Opstapprojecten'. We volgen deze initiatieven als projectgroep natuurlijk nauw, vooral ook in het perspectief van voorbereiding en aansluiting op het basisonderwijs."

Materiaalontwikkeling

Zowel voor neven- als onder-instromers is nogal wat materiaal ter beschikking, maar van uiteenlopende kwaliteit. Ligt hier niet een belangrijke taak voor de projectgroep?

"Er is ons natuurlijk veel aan gelegen dat er voor de leerkracht in het basisonderwijs goed materiaal voorhanden is. We hebben daarom ook een

aantal materiaalbeoordelingsgroepen opgezet, die bestaand materiaal aan een nauwkeurige inhoudelijke analyse onderwerpen en een kwaliteitsoordeel over de bruikbaarheid ervan uitspreken. Dat is geen eenvoudige klus, maar wel uitermate belangrijk om te doen, want er blijkt bij scholen en begeleiders enorme behoefte aan te bestaan.

Daarnaast spannen we ons in om nieuw materiaal te laten ontwikkelen. Middels een projectschets geven we precies aan wat we willen, waarna de productie ervan wordt uitbesteed aan deskundigen.

Scholen staan niet zelden voor de moeilijke opgave om de verschillende taalmethoden die ze gebruiken (moedertaalmethode en NT2-methode) met elkaar te integreren. Vandaar dat we het plan hebben opgevat om een raamcurriculum voor een integrale methode Nederlands te gaan ontwerpen die voor alle leerlingen van multi-etnische basisscholen (dus inclusief de tweede taalverwervers) geschikt is. Een raamplan dus, waarin de didactiek van het Nederlands als moedertaal geïntegreerd wordt met de specifieke NT2-didactiek. Als op grond van zo'n raamplan taalmethoden worden ontwikkeld, zal de organisatieproblematiek aanzienlijk verminderen."

Hebt u de indruk dat het beschikbare materiaal ook echt wordt gebruikt op school? Moet er niet heel veel energie worden gestoken in de implementatie?

"Implementatie is inderdaad erg belangrijk. Uit onderzoek weten we, dat er in toenemende mate goed materiaal voorhanden is, maar dat er te weinig gebruik van wordt gemaakt. Behalve het relatief laag probleembewustzijn is de oorzaak hiervan - ik gaf dat net al even aan - dat het ook allemaal zo ontzettend moeilijk te organiseren is binnen een school. Leerkrachten weten maar al te goed, hoe moeilijk, zo niet onmogelijk, het is om 'Allemaal taal' en 'Taalkabaal' of 'Jouw taal, mijn taal' (over hún taal gesproken...) te combineren!

We krijgen hierop nu meer greep doordat een aantal instrumenten ontwikkeld wordt, die begeleiders kunnen gebruiken bij hun advisering van scholen. Zo loopt er een project meertaligheid, dat scholen handreikingen geeft om zichzelf te 'diagnostiseren': wat doen we nu precies, waarmee zijn we eigenlijk bezig, wat zijn onze feitelijke problemen? Andere instrumenten die momenteel ontwikkeld worden zijn meer oplossingsgericht van aard, of doen een poging om het jaarklasdenken te doorbreken door het taalonderwijs te modulariseren.

We denken dat vooral de schoolbegeleidingsdiensten bij dit alles een belangrijke functie kunnen hebben: hun deskundigheid zouden we graag willen inzetten om op kleine schaal met deze instrumenten te experimenteren op scholen.

Goede voorlichting is bij dit alles erg belangrijk. In dit verband wijs ik graag op de NT2-centrale van het KPC, die binnenkort snel en adequaat handzame informatie kan verschaffen over NT2-materiaal en over de organisatie van eerste opvang van onder- en neveninstromers."

Opleiding en professionalisering

Wordt er binnen de initiële opleiding aandacht besteed aan de NT2-problematiek?

"Goede scholing is om verschillende redenen een sleutelactiviteit in het NT2-project. Op dit terrein zijn we als projectgroep dan ook zeer actief, en we hebben dit ook het meest systematisch kunnen aanpakken. Zo zijn we begonnen met stevige voorscholingscursussen voor de lerarenopleiders Nederlands. Geen puur theoretische scholing, maar praktijk nabij en ervaringsgericht. We merkten dat velen van hen volkomen stupéfait terugkwamen van schoolbezoeken, waardoor ze ook meer ontvankelijk werden voor NT2-ideeën. Door ze heel eenvoudig te confronteren met teksten, waarin bepaalde woorden waren weggelaten, konden we hen aan den lijve laten ervaren hoe allochtone leerlingen tegen een tekst aankijken. Scholing voor NT2 is dus op de eerste plaats: werken aan een stukje bewustwording van de problematiek. Pas daarna kun je de theorie aandragen, zodat er verantwoord gewerkt kan worden met het opleidingsmateriaal, dat overigens ook regelmatig wordt aangepast: uit al deze activiteiten is namelijk een netwerk van Neerlandici ontstaan, die elkaar een aantal malen per jaar ontmoeten en waar met het oog op NT2-beleid voortdurend nieuwe ideeën worden besproken en waar wordt gezocht naar oplossingen voor problemen.

Binnen de initiële opleiding was NT2 tot voor kort nauwelijks of geen aandachtsveld. Daarin is de laatste jaren gelukkig veel verandering te zien. Zo hebben vrijwel alle pabo's in de Randstad momenteel een module NT2 in het leerplan opgenomen. Omdat er vooral met heel concreet en praktisch materiaal wordt gewerkt, blijkt daar grote belangstelling voor te zijn onder de studenten. De volgende stap is nu: mogelijkheden voor specialisatie bieden en uitbouwen. Ook daarvoor is nu materiaal in de maak, dat gezien de eerste ervaringen kennelijk in een grote behoefte voorziet. We hopen dat het in de toekomst nog eens zover komt dat we van 'vakdocenten NT2' kunnen spreken."

Welke initiatieven worden er genomen met het oog op de professionalisering en nascholing van 'zittende' leraren? In hoeverre zijn zij gemotiveerd om daaraan mee te doen?

"Onze activiteiten op dit gebied zijn er vooral op gericht om scholingsprocessen op te zetten, die mikken op verandering van de bestaande onderwijspraktijk. We moeten echter helaas constateren, dat de motivatie voor NT2-nascholing niet altijd even hoog is. Vaak is men alleen geïnteresseerd in de oplossing van de problemen die zich op school voordoen, zonder zich af te vragen wat er nu precies aan de hand is. Naarmate het percentage allochtone leerlingen groter wordt, neemt de motivatie om deel te nemen aan nascholingscursussen toe. Dat is een patroon, dat voor alle scholen die te maken krijgen met allochtone leerlingen hetzelfde is. Het heeft dan ook weinig zin zomaar nascholingscursussen NT2 aan te bieden, 'los' van de schoolpraktijk en zonder teamverband. En we hebben geleerd, dat zulke cursussen vooral heel praktisch

moeten zijn: er wordt dan ook gewerkt met concreet materiaal, dat onmiddellijk rendement geeft."

Rol van ouders

Sommige scholen waar veel allochtone leerlingen zijn, functioneren als een 'sociale ontmoetingsruimte' voor hun ouders. In hoeverre denkt u, dat deze ouders een rol kunnen spelen bij NT2?

"De huidige situatie is niet erg veelbelovend. Veel ouders van allochtone leerlingen stellen zich immers op het standpunt, dat de school 'van de staat' is. De school heeft in hun ogen een speciale functie, namelijk hun kinderen de nodige kennis over te dragen. De opvoeding thuis staat daar los van. Een hele scherpe scheiding dus tussen beide. Het gevolg hiervan is, dat deze ouders dikwijls heel moeilijk te motiveren zijn om op school bepaalde taken op zich te nemen. Anderzijds hebben we de indruk, dat de belangstelling voor school wel groeit en dat ouders van allochtone leerlingen in toenemende mate geïnteresseerd zijn in allerlei schoolzaken. Uiteraard vinden we dat een gelukkige ontwikkeling."

* * *

Nederlands als tweede taal: meer dan gewoon een 'leergebied', meer dan alleen het leren van Nederlands. Waar het bij NT2 vooral om gaat is het op gang brengen van een bewustwordingsproces, een mentaliteitsverandering, die voor allochtone leerlingen de ruimte schept zich te ontwikkelen tot volwaardige medeburgers in een multiculturele samenleving.